

Multiple Antiquities Multiple Modernities Collegium Budapest, 2005

www.colbud.hu/mult_ant

A Collegium Budapest azzal a céllal indította el „Multiple Antiquities – Multiple Modernities” című, számtalan tekintélyes intézményt és tudóst hadrendbe állító nemzetközi kutatási programját, hogy a lehető legalaposabban, a legadekvátabb módszertan segítségével, illetve a többszörös dialógus-helyzet előnyeit maximálisan kihasználva térképezze föl az antikvitásnak a 19. század modernitás-képzeteinek kialakulásában játszott szerepét. A kutatás kiinduló előfeltevése szerint antikvitás és modernitás nem egymás ellenfogalmi, sőt, történetileg éppenséggel egymást feltételezve jönnek létre: amit ma „antikvitás” alatt elsősorban értünk, jellegzetesen 19. századi fogalmi konstrukció, már csak abban az értelemben is, hogy az ókori görög és római kultúra kutatásának tudományos formái ebben az évszázadban kristályosodnak ki, ez a század termeli ki az antikvitás tudományos képét s ennek (részben előzményként, részben reakcióként születő) romantikus ellenképeit – a „modernitás” különféle koncepciói pedig éppen az antikvitás ily módon kialakult képzeteire hivatkozva formálódnak.

A görög-római antikvitás a modern Európa alapvető szellemi bázisává vált, ugyanakkor a 19. század különböző szakaszaiban, illetve a különböző országokban más és más hangsúlyokkal: míg Nyugat-Európában elsősorban a „görögök” és a „rómaiak” közt zajlottak a szimbolikus csaták, színezve olykor a keleti ókor (mindenekelőtt Egyiptom) hatásának a beszűremkedésével, addig Közép-Európában a klasszikus antikvitásnak mindenekelőtt különféle „alternatív antikvitások”, vagyis a romantikus eredetmítoszok előretörésével kellett megküzdenie, amely küzdelemben a nyugatos modernitást teljes természetességgel éppen a „nyugati antikvitás” képviselte – így tájainkon a görög és római kultúra szeretete, ha változó hangsúlyokkal is, de a progresszió gondolatával forrott egybe, nem függetlenül persze attól, hogy az autentikus nemzeti kultúra gondolata kisarjadásának is példát adott. Ennél is összetettebb a helyzet azokon a területein Európának, amelyek egyháztörténetileg nem vagy nem kizárólag Róma, hanem Bizánc vagy éppen Mekka örökösei: így igen speciális a helyzete Oroszországnak vagy Törökországnak, illetve a sokáig az arab birodalom befolyása alatt élő Hispániának, s különösen az évszázados oszmán hódoltság alatt élő, sok nemzetiség és kultúra különféle előjelű találkozásainak teret adó Balkánnak, hisz ezen régiók identitásképzési folyamataiba az antikvitásnak a nyugati modellhez képest „alternatív” úton hagyományozódott verziói is bekapcsolódtak.

A Collegium Budapestben zajló kutatási program – amelynek látható eseményeit nyilvános előadások és műhelyszemi-

náriumok, valamint egy nagyszabású zárókonferencia jelentette, eredményei pedig folyamatosan megjelenő publikációkban látnak napvilágot – két fókuszcsoportra tagolódtak. A Klaniczay Gábor (Collegium Budapest) és Michael Werner (EHESS, Párizs) által koordinált, a Fritz Thyssen Alapítvány támogatásával működő elsősorban klasszika-filológusokat és történészeket mozgósító kutatócsoport („Antiquities and their entangled histories in nineteenth-century Europe”) a fentiekben röviden vázolt problémakört igyekezett elhelyezni a 19. századi Európa művelődéstörténetében, méghozzá az ún. *histoire croisée* modelljét felhasználva, amelyet – az összehasonlító történetírásnál vagy a kulturális transzfer elméleténél jóval reflektáltabb megközelítésként – az olyan történeti-kulturális kapcsolatokra dolgoztak ki, ahol a szereplők (pl. országok, régiók nemzeti kultúrái, vagy éppen tudományos közösségek, intézmények) egymással versenyben, egymástól folytonosan kölcsönözve, egymásra mint „jelentős másikra” állandóan reagálva s viszontreagálva alakítják saját történetüket. A számtalan kontribúció közül emeljük ki Svetlana Slapšak vizsgálódását, amely talán a legkövetkezetesebben igyekezett alkalmazni a *histoire croisée* elméletét: eszerint a 19. századi Balkán diszkurzív térképén a különféle birodalmak jelenléte, illetve az identitáskeresés igénye a tágan értelmezett antikvitáshoz való különféle „belépőjegyeket” kínált: a „territoriális” belépő a különféle politikai erők által kezdeményezett, a múltat különféle célokkal feltárni vagy feltalálni igyekvő régészeti feltárásokban valósult meg, az „identitárius” a Balkánt átszövő változatos történeti narratívákban, a bizánci múlttól kezdve a törökön át egészen a szláv nemzettudatig, az „utópikus” pedig az egyetemes ókortudomány által nyújtott európai antikvitás-képben. Pierre Judet de la Combe, Glenn W. Most és Ritoók Zsigmond jelen számban olvasható szövegei szintén e kutatócsoport munkájának keretében – és e paradigma jegyében – születtek.

A másik fókuszcsoport, amely Klaniczay Gábor és Marosi Ernő (MTA Művészettörténeti Kutatóintézet) vezetésével, a Getty Grant Program támogatásával folytatta munkáját, antikvitások és modernitások 19. századi történetének művésztörténeti, régészeti és muzeológiai vonatkozásait vizsgálta („National or Universal Antiquities? The nineteenth-century process of »musealization« in Hungary and in Europe”). A magán- és állami gyűjtemények, múzeumok, műemlékek egészen különleges helyet foglaltak és foglalnak el a múlt reprezentációjának történetében: a műkincsek megőrzéséről, megszerzéséről, eladásáról, kiállításra való kiválogatásáról, rekonstrukciójáról, dokumentálásáról, archiválásáról hozott döntések minden esetben identitás és történeti narratíva kérdéseit érintik: e történet izgalmas, e csoport munkájának keretében feltárt aspektusai közül az *Ókor* jelen számában egy elméleti (Radnóti Sándor) és egy konkrét megközelítés – a fókuszcsoport egyik legfontosabb munkáját, a Fejérváry-Pulszky-gyűjtemény feldolgozásáról beszámoló írás (Szentesi Edit) – is helyet kapott.

Rövid összefoglalónkat a *Multiple Antiquities – Multiple Modernities* kutatási program rendkívül informatív, részletes projektleírásokat és az egyes előadások, szemináriumok és konferenciák programját és absztraktjait is tartalmazó honlapja (www.colbud.hu/mult_ant), valamint Klaniczay Gábor szíves szóbeli tájékoztatása alapján Tamás Ábel készítette.